

retrospective analysis. *Journal of Physics: Conference Series*, Vol. 1840, Article 012017. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1840/1/012017>.

10. Schulze U., Gryl I., Kanwischer D. Spatial citizenship education and digital geomedial: composing competences for teacher education and training. *Journal of Geography in Higher Education*. 2015. Vol. 39, № 3. P. 369–385. DOI: 10.1080/03098265.2015.1048506.

REFERENCES

1. Braslavskaya, O. V. (2025). Metodyka vykorystannia heoinformatsiynykh system (HIS) u vykladanni heohrafiy v umovakh profilnoi osvity [Methodology of using geographic information systems (GIS) in teaching geography in the conditions of specialized education]. *Visnyk nauky ta osvity*, No. 1(31), pp. 891–906. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-1\(31\)-891-906](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-1(31)-891-906) [in Ukrainian].

2. Braslavskaya, O. V. (2025). Transversalni navychky yak osnova formuvannya fakhovoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia heohrafiy [Transversal skills as a basis for forming the professional competence of a future geography teacher]. *Visnyk nauky ta osvity*, No. 8(38), pp. 994–1009. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-8\(38\)-994-1009](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-8(38)-994-1009) [in Ukrainian].

3. Malchykova, D. S. & Mezentsev, K. V. (2022). Publichnyi imidzh heohrafiy v konteksti transformatsii standartiv bazovoi serednoi osvity: dosvid Ukrainy i svitu [Public image of geography in the context of basic secondary education standards transformation: Ukrainian and world experience]. *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*, No. 1, pp. 53–63. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.01.053> [in Ukrainian].

4. Bondarenko, O. V. (2025). Teaching geography with GIS: a systematic review, 2010–2024. *Science Education Quarterly*, Vol. 2, No. 1, pp. 24–40. DOI: <https://doi.org/10.55056/seq.903> [in English].

5. Bondarenko, O. V., Pakhomova, O. V. & Zaselskyi, V. I. (2019). The use of cloud technologies when studying geography by higher school students. *CTE Workshop Proceedings*, Vol. 6, pp. 377–390. DOI: <https://doi.org/10.55056/cte.398> [in English].

6. Flint, C. (2021). *Introduction to Geopolitics*. 4th ed. London: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/978103138549> [in English].

7. Gryl, I. & Jekel, T. (2012). Re-centering geoinformation in secondary education: Toward a spatial citizenship approach. *Cartographica: The International Journal for Geographic Information and Geovisualization*, Vol. 47, No. 1, pp. 18–28. DOI: <https://doi.org/10.3138/carto.47.1.18> [in English].

8. Humble, N. (2023). Future paths for GIS in K-12 education: A review of possibilities and constraints. *European Journal of Geography*, Vol. 14, No. 2, pp. 17–27. DOI: <https://doi.org/10.48088/ejg.n.hum.14.2.017.027> [in English].

9. Kholoshyn, I. V., Nazarenko, T. H., Bondarenko, O. V., Hanchuk, O. V. & Varfolomeieva, I. M. (2021). The application of geographic information systems in schools around the world: a retrospective analysis. *Journal of Physics: Conference Series*, Vol. 1840, Article 012017. DOI: <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1840/1/012017> [in English].

10. Schulze, U., Gryl, I. & Kanwischer, D. (2015). Spatial citizenship education and digital geomedial: composing competences for teacher education and training. *Journal of Geography in Higher Education*, Vol. 39, No. 3, pp. 369–385. DOI: <https://doi.org/10.1080/03098265.2015.1048506> [in English].

Стаття надійшла до редакції: 30.05.2026

Прийнято до друку: 27.07.2026

Опубліковано: 08.09.2026

УДК 37.014.5:004.77(477)(091)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2026.370634>

Світлана Рашидова, кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник

відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти
Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2573-4276>

ГЕНЕЗА ТА ЕВОЛЮЦІЯ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

У статті здійснено аналітичний огляд наукового доробку українських учених щодо генези та еволюції відкритої освіти. Проаналізовано праці дослідників, присвячені історичним, філософсько-методологічним, технологічним, інфраструктурним, компаративним та андрагогічним аспектам становлення та розвитку відкритої освіти. Встановлено, що розвиток відкритої освіти в Україні відбувався під впливом глобальних процесів демократизації знань, цифровізації, поширення відкритого доступу до наукової інформації та європейських освітніх ініціатив. Показано, що українська наукова думка еволюціонувала від осмислення окремих технологічних інструментів до формування цілісного бачення відкритої освіти як соціокультурної та педагогічної парадигми, орієнтованої на забезпечення рівного доступу до якісної освіти та реалізацію концепції навчання впродовж життя. Визначено провідні тенденції розвитку відкритої освіти дорослих, післядипломної педагогічної освіти та відкритих освітніх систем в умовах сучасних суспільних викликів.

Ключові слова: відкрита освіта; генеза відкритої освіти; еволюція відкритої освіти; відкритий доступ; відкриті освітні ресурси; цифровізація освіти; освіта дорослих; український науковий дискурс.

Літ. 10.

Svitlana Rashydova, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor,
Senior Researcher of the Department of Scientific Information
and Analytical Support of Education,
V. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2573-4276>

GENESIS AND EVOLUTION OF OPEN EDUCATION IN UKRAINIAN SCIENTIFIC DISCOURSE

The article provides an analytical review of the scientific achievements of Ukrainian scientists on the genesis and evolution of open education. The main approaches to understanding the historical origins of open education, stages of formation and development in the Ukrainian scientific discourse are revealed. The works of researchers devoted to the historical, philosophical and methodological, technological, infrastructural, comparative and andragogical aspects of open education are analyzed. It is established that the development of the concept of open education in Ukraine took place under the influence of global processes of democratization of knowledge, digitalization, the spread of open access to scientific information and European educational initiatives. The relationship between the Open Access movement, the development of open educational resources, cloud technologies and the formation of a modern open educational environment is highlighted. It is shown that Ukrainian scientific thought has evolved from the understanding of individual technological tools to the formation of a holistic vision of open education as a socio-cultural and pedagogical paradigm, focused on ensuring equal access to quality education and implementing the concept of lifelong learning. The leading trends in the development of open adult education, postgraduate pedagogical education and open educational systems in the context of modern social challenges are identified. The prospects for further research related to the development of regulatory, scientific, methodological and technological support for open education in Ukraine are substantiated.

Keywords: open education; genesis of open education; evolution of open education; open access; open educational resources; digitalization of education; adult education; Ukrainian scientific discourse.

Постановка проблеми. Нині вже є очевидним процес трансформації освітньої галузі в Україні – від традиційних підходів до активної її модернізації, від класичної концепції “освіта на все життя” до імперативу “навчання впродовж життя”. Розгортається він в умовах розбудови глобального інформаційного суспільства та подолання суспільних кризових станів і викликів, таких як пандемія COVID-19 та її наслідки, а також повномасштабна військова агресія. Такі сучасні реалії диктують оновлення вимог до освіти; нагальну потребу в нових моделях навчання – з гнучкими, інклюзивними підходами. Особливого значення набуває відкрита освіта, яка виступає не тільки сукупністю новітніх технологічних методів і засобів, а фундаментальною соціокультурною та педагогічною відповіддю на виклики часу, стає новою освітньою парадигмою. В основі цього трансформаційного процесу – принципи доступності для всіх, забезпечення рівних можливостей, навчання впродовж життя. Водночас готовність суб’єктів освітнього простору до швидких змін, організація навчання в умовах цих змін часто залишаються далекими до досконалості, що потребує глибокого аналітичного осмислення, вивчення й аналізу закордонного та українського наукового доробку щодо трансформації освіти. В минулому столітті феномен відкритої освіти стає предметом наукових інтересів за кордоном та на початку XXI століття – в Україні.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідження еволюції феномену відкритої освіти українськими ученими, її становлення і розвитку впродовж останніх десятиліть утворило широкий

міждисциплінарний дискурс, що охоплює філософію освіти, соціологію, дидактику вищої школи, андрагогіку, порівняльну педагогіку, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) тощо. Водночас існуючі наукові розвідки демонструють певну розпорошеність досліджень та наявність суперечливих підходів, що певним чином ускладнює формування цілісної картини щодо розуміння історичного поступу і розбудови відкритої освіти в Україні. Тож, постає потреба в синергії цих підходів задля формування єдиного розуміння генези та еволюції відкритої освіти.

Аналіз джерельної бази дає підстави стверджувати, що у науковій літературі виокремлюються кілька ключових напрямів вивчення цього питання. В межах історичного виміру: О. Губіна обґрунтувала історичну генезу, еволюцію дидактичних засобів та періодизацію розвитку відкритої освіти [4]; М. Калашник та Г. Хіріна [5] віднайшли витоки цього феномена в традиціях українського просвітництва; О. Олексюк та В. Олексюк простежили прямий зв'язок між рухом за відкритий доступ до наукових знань (Open Access) та становленням відкритої освіти [7]. О. Локшина охарактеризувала загальноєвропейські стратегічні орієнтири у цій галузі та їхній потенціал для України в умовах євроінтеграції [6]. Філософсько-методологічні засади відкритої освіти як чинника випереджаючого суспільного прогресу висвітлювала О. Висоцька [3]. Технологічний фундамент, інноваційне оновлення засобів та створення комп'ютерно орієнтованого освітнього середовища відкритої освіти заклали В. Биков [1]. Специфіку розвитку ВО як феномена XXI століття й організаційно-педагогічні умови її

впровадження дослідив В. Осадчук [9]. Реагування відкритих систем ЗВО на виклики сучасних криз проаналізували О. Бурлаєнко та І. Драч [2]. Трансформаційні процеси в післядипломній педагогічній освіті на засадах андрагогіки та хмарних технологій розглянув В. Олійник [8]. Тенденції розвитку систем відкритої освіти дорослих в Україні детально класифіковано С. М. Приймою [10].

Метою статті є здійснення аналітичного огляду наукового доробку українських учених щодо генези та еволюції відкритої освіти, спроба узагальнення та аналізу підходів до історичних періодизацій, особливостей розбудови та розвитку відкритої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ґрунтовний ретроспективний аналіз генези відкритої освіти як глобального соціопедагогічного феномену здійснено О. Ю. Губіною [4]. Перевагою її дослідження є чітка логіка періодизації за критеріями технологій та соціального запиту з наочною демонстрацією кожного етапу та того, як технологічний прогрес послідовно усуває будь-які бар'єри; а також в узагальненні світового досвіду, створенні передумов та фундаментальної бази для розвитку відкритої освіти в Україні. Авторка представила еволюційний розвиток відкритої освіти як світового явища на основі комплексного врахування соціокультурних та економічних чинників через чотири хронологічні етапи: *I етап (кінець XIX – початок XX ст.)* – розширення доступу до вищої освіти через подолання географічних бар'єрів та розвиток “кореспондентської освіти”, дослідивши досвід Лондонського університету, США та Австралії. *II етап (початок XX ст. – 60-ті рр. XX ст.)* – масовізація вищої школи, ліквідація її елітарності через залучення мас-медіа. *III етап (початок 70-х – кінець 90-х рр. XX ст.)* – егалітаризм та демократизація, запровадження класичного дистанційного навчання та мультимедійних засобів (центральна подія – заснування Відкритого університету у Великій Британії у 1969 р. та його аналогів у світі). *IV етап (кінець 90-х рр. XX ст. – початок XXI ст.)* – глобальна доступність, інтерактивність та індивідуалізація на основі електронного (інтернет-орієнтованого) навчання та інструментів Web 2.0 (соціальний комп'ютинг, блоги, віртуальні світи).

Своєрідний погляд на генезу та еволюцію відкритості освіти представили М. Калашник та Г. Хіріна [5], переосмислюючи її як тривалу гуманістичну традицію. Автори віднайшли протоформи відкритої освіти в українському просвітницькому русі другої половини XIX – початку XX століття (недільні школи, публічні лекції, хати-читальні, музейно-екскурсійна педагогіка, діяльність харківської наукової школи – М. Сумцова, Д. Багалія та ін.). Учені продемонстрували зв'язок та трансформацію просвітницьких форм минулого у сучасні

інструменти відкритості. Вони обґрунтували, що хати-читальні трансформувалися у цифрові репозитарії, публічні лекції – у вебінари та платформи масових відкритих онлайн-курсів (МООС).

Важливий аспект інфраструктурного забезпечення відкритої освіти висвітлили О. Р. Олексюк та В. П. Олексюк [7], науково обґрунтувавши взаємозв'язок між розвитком руху за відкритий доступ до наукових знань (Open Access) та становленням відкритої освіти. Схарактеризовано основні етапи розвитку руху Open Access: створення електронного архіву arXiv (1991), формування концепції самоархівування С. Гарнадом (1994), ухвалення Будапештської декларації, Бетездської заяви та Берлінської декларації (2003), які, за переконанням авторів, заклали концептуальні та правові засади відкритого доступу до наукових результатів. Детально проаналізовано інструменти обміну даними (протокол OAI-PMH, систему метаданих Dublin Core). Наведено класифікацію моделей архівації академічних матеріалів в системі Open Access з їх порівняльною характеристикою. Перевагою представленого дослідження є комплексне поєднання історичного, правового, технологічного та організаційного аспектів розвитку руху Open Access. Автори переконливо продемонстрували, що відкритий доступ є не лише інструментом поширення наукової інформації, а й фундаментальною передумовою становлення відкритої освіти, заснованої на принципах доступності, рівності освітніх можливостей і безперервного навчання.

Компаративний та стратегічний аспект розбудови відкритої освіти дослідила О. Локшина [6], комплексно проаналізувавши досвід і стратегічні документи Європейського Союзу (ініціативи Єврокомісії “Відкриваючи освіту”, “План дій щодо цифрової освіти” та ін.). Авторкою простежено еволюцію відкритої освіти від створення Відкритого університету Великої Британії та появи концепції відкритого контенту до прийняття Кейптаунської декларації відкритої освіти. Через інтегральний підхід дослідниця систематизувала основні вектори європейської модернізації: відкриті навчальні середовища, відкриті освітні ресурси (BOP) та інноваційний зв'язок (інтероперабельність). Сильною стороною роботи є висока якість автентичної джерельної бази (доповіді JRC Science for Policy Reports) та детальний розбір концепції прав 4R (reuse, revise, redistribute, remix). Водночас О. Локшина не ідеалізує європейський простір, а розглядає реальні внутрішні виклики та суперечності ЄС, формуючи дорожню карту для українських нормативних документів.

Філософсько-методологічний підхід осмислення проблеми представлений у роботі О. Є. Висоцької [3], яка обґрунтовує концепцію відкритої освіти як чинника випереджаючого розвитку суспільства,

що трансформує модель “підготовки до життя” у модель “розвитку протягом життя”. Авторка виокремлює форми відкритості: інформаційну (свобода слова та взаємопроникнення мереж); соціально-політичну (утвердження прав людини та демократії); територіально-економічну (“прозорість” кордонів та мобільність громадян). Зроблено також особливий акцент на медіаосвіті як прояві відкритої освіти та засобі захисту від медіа-маніпуляцій, що передбачає розвиток критичного сприйняття контенту та власну медіатворчість.

Технологічний вимір проблеми фундаментально досліджено В. Ю. Биковим [1]. Дослідження автора має високу теоретико-методологічну цінність завдяки запропонованим еволюційним класифікаціям інформаційно-комунікаційних мереж (ІКМ) та типам навчальних середовищ (відповідно до еволюції мереж); проблемному аналізу інформатизації освіти в Україні; шляхам модернізації навчання інформатики в школі. Прописаний автором у 2012 році вектор на хмарні технології, мобільність (планшети/смартфони) та персоналізацію навчання фактично став фундаментом для сучасного електронного та змішаного навчання (e-learning/blended learning). Запропоновані підходи залишаються базовими для розвитку систем відкритої освіти. Вчений обґрунтував, що високотехнологічний та інноваційний характер освітньої системи визначально детермінується створенням комп’ютерно орієнтованого навчального середовища, комп’ютерно-технологічної платформи та електронних освітніх ресурсів мережних сервісів. Автор наголошує, що головні концептуальні засади подальшої масштабної інформатизації системи освіти і науки України мають базуватися на концепції хмарних обчислень, широкому застосуванні мобільних інтернет-пристроїв (МІП) та сервісів відкритих адаптивних мереж. Успіх цієї трансформації залежить від інтеграції зусиль освітньої галузі, психолого-педагогічної науки та ІКТ-індустрії (зокрема через механізми ІКТ-аутсорсингу). В. Ю. Биков доводить, що національні моделі, засоби та технології комп’ютерно орієнтованих педагогічних систем мають відображати ідеї людиноцентризму та забезпечувати парадигму рівного доступу до якісної освіти.

Ще одну спробу ретроспективного аналізу здійснив В. Осадчук [9], досліджуючи розвиток відкритої освіти як феномена ХХІ століття. Автор детально зіставив специфіку діяльності відкритих і класичних університетів, окреслив їхні сильні сторони та виклики у контексті покращення якості вищої освіти, обґрунтовуючи організаційно-педагогічні умови впровадження відкритих освітніх практик у фаховій підготовці; проаналізував трансформаційні процеси у сфері відкритої освіти в епоху цифровізації та становлення суспільства знань. Наголошено, що міждисциплінарний характер проблеми

вимагає переосмислення традиційних дидактичних підходів та інтеграції цифрових платформ у сучасний освітній простір. Особливу увагу приділено аналізу відкритих освітніх ресурсів (ВОР) як фундаментального інструменту забезпечення гнучкості, мобільності та персоналізації навчання. Відкриті ресурси розглянуто не просто як цифрові матеріали, а як основа для розбудови рівноправного освітнього середовища. Феномен відкритої освіти безпосередньо екстрапольовано на потреби дорослих здобувачів. Акцентовано, що відкриті системи є оптимальним механізмом для неформальної та інформальної освіти, швидкого перепрофілювання кадрів та адаптації особистості до динамічних вимог ринку праці.

О. А. Бурлаєнко та І. І. Драч [2] розкрили теоретико-концептуальні засади розвитку відкритої освіти в умовах сучасного цифровізованого суспільства та глобальних викликів щодо забезпечення рівного доступу до знань. На засадах міждисциплінарності проаналізовано український і світовий науковий дискурс навколо категорій “відкрита освіта”, “відкриті ресурси” та особливостей їхнього розвитку, що дозволило автору запропонувати власне трактування ключових понять дослідження. Здійснено компаративний аналіз наукових підходів до концепцій відкритої освіти. Крізь призму історичного розвитку наукової думки та теорій відомих світових й українських учених простежено генезу наукових поглядів на відкриту освіту як на соціокультурний феномен демократизації знань; відкриту освіту охарактеризовано як вагомий інструмент демократизації суспільства, а не лише як сукупність технологій; з’ясовано механізми та принципи її впровадження. Авторами окреслено п’ять ключових напрямів діяльності для ефективного функціонування відкритої освіти: розвиток відкритих освітніх ресурсів, інтеграція сучасних технологій, формування культури відкритості, міжнародна співпраця та створення політики підтримки відкритої освіти. Констатовано, що в умовах масштабних кризових явищ сьогодення (наслідків пандемії та повномасштабної військової агресії) подальший прогрес відкритої освіти залежить від здатності інтегрувати теоретичний базис у площину реальних практичних рішень.

Окремий кластер досліджень присвячено специфіці та розвитку відкритої освіти дорослих. Так, В. В. Олійник [8] здійснив системний аналіз відкритої післядипломної педагогічної освіти (ВППО) в контексті вимог Нової української школи (НУШ). Автор констатує кризу традиційної “директивної” моделі підвищення кваліфікації (раз на 5 років) та обґрунтовує перехід до хмароорієнтованих, гнучких систем, що діють на принципах андрагогіки. Концептуальна цінність праці полягає у визначенні перспективних завдань: створення мережних кон-

сорціумів інституцій, диверсифікація моделей (змішане навчання – *Blended Learning*) та трансформація викладача зі споживача інформації на активного творця власного цифрового контенту. Запропоновано варіанти організації системи відкритої ППО. Конкретизовано механізми та шляхи розвитку відкритої післядипломної освіти. Практична цінність роботи полягає в запропонованій автором програмі дій (практичних рекомендацій), що виявляються у 7-и деталізованих кроках розбудови дієвого Українського відкритого університету післядипломної освіти (УВУПО) протягом найближчих 2–3 років. Автор надає готові практичні інструменти для модернізації освітнього процесу в інститутах ППО: подано концептуальні схеми (зокрема, структури УВУПО та системи педагогічного контролю), алгоритми розрахунку вибірових модулів та верифіковану матрицю оцінювання результатів навчання (переведення балів комп'ютерного тестування у шкали національну та ECTS).

Цілісний науковий аналіз тенденцій розвитку систем відкритої освіти дорослих (ВОД) в Україні здійснив С. М. Прийма [10]. Автор виокремив п'ять провідних тенденцій: 1) тенденція цифрового і когнітивного розриву: поділ суспільства на виробників знань та їхніх споживачів (шлях подолання розриву автор вбачає в реалізації чотирьох принципів ЮНЕСКО: загальний доступ, свобода висловлювання, культурне розмаїття, освіта для всіх) та забезпечення відкритого доступу на засадах цифрової солідарності); 2) посилення ролі регіональної освітньої політики: освіта дорослих стає фактором конкурентоспроможності конкретних територій на основі відкритих, здатних до саморегуляції систем; 3) формування активного громадянського суспільства: використання потенціалу ВОД для виховання демократичної культури, політико-правової компетентності та усвідомлення зв'язку між особистою свободою і громадянською відповідальністю); 4) впровадження державно-громадської моделі управління: відмова держави від монополії та делегування повноважень контролю безпосереднім об'єктам через інструменти саморегулювання та залучення стейкхолдерів); 5) студентоцентризований підхід та орієнтація на ринок праці: перехід від традиційного “викладацько-центрованого” підходу (“на вході”) до європейського (“на виході”), орієнтованого на здатність до працевлаштування через синергію професійних знань та розвинених гнучких навичок (*soft skills*).

Висновки. Здійснений аналітичний огляд наукового доробку українських учених щодо генези та еволюції відкритої освіти (ВО) свідчить про багатомірність та міждисциплінарність українського наукового дискурсу.

По-перше, українська наукова думка пройшла шлях від фрагментарного осмислення зарубіжного

досвіду та фіксації окремих технологічних засобів до формування цілісного концептуального розуміння відкритої освіти як фундаментальної соціокультурної та педагогічної парадигми, що є ключовою відповіддю на глобальні кризи (епідеміологічні, воєнні) та виклики інформаційного суспільства.

По-друге, аналіз теоретичних підходів українських учених дозволив дослідити історичний поступ відкритої освіти. З одного боку, визначено світові хронологічні етапи – від “кореспондентської освіти” кінця XIX ст. до сучасного інтернет-орієнтованого навчання на основі Web 2.0 та хмарних обчислень. З іншого боку, обґрунтовано унікальну національну специфіку генези відкритості освіти, коріння якої в українському науковому просторі сягає традицій вітчизняного просвітництва, що трансформувалися у сучасні цифрові інструменти.

По-третє, виявлено синтез технологічного та інфраструктурного вимірів. Констатовано, що матеріальним та правовим базисом розбудови відкритої освіти в Україні став рух за відкритий доступ до наукових знань (*Open Access*), який закріпив засади цифрової солідарності та обміну даними. Доведено, що фундаментальне значення для української практики має обґрунтування комп'ютерно орієнтованого середовища на основі хмарних технологій, мобільних пристроїв та сервісів адаптивних мереж, що забезпечують практичну реалізацію ідей людиноцентризму та рівного доступу до якісної освіти.

По-четверте, з'ясовано, що еволюція української відкритої освіти синхронізується із загальноєвропейським вектором модернізації через імплементацію стратегічних ініціатив Європейського Союзу. Важливим кроком є адаптація концепції прав 4R (*reuse, revise, remix, redistribute*) та перехід від простого копіювання навчального контенту до створення гнучких освітніх екосистем, орієнтованих на навчання впродовж життя (*lifelong learning*).

По-п'яте, визначено особливу ефективність систем відкритої освіти у сфері неформального навчання, підвищення кваліфікації та післядипломної педагогічної освіти. Виокремлено провідні тенденції розвитку цього кластеру в Україні. На засадах андрагогіки обґрунтовано відмову від застарілих директивних моделей підвищення кваліфікації на користь гнучких хмароорієнтованих мережеских консорціумів, де педагог трансформується зі споживача інформації в активного творця цифрового контенту.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці цілісної нормативно-правової та науково-методологічної бази для повної інтеграції теоретичних моделей відкритої освіти в практичну діяльність українських закладів вищої та післядипломної освіти; дослідження й обґрунтування технологій цифрової інклюзії, відкритого інклюзивного освітнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В. Ю. Інноваційний розвиток засобів і технологій систем відкритої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2012. Вип. 29. С. 32–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2012_29_6 (дата звернення 24.04.2026).
2. Бурлаєнко О., Драч І. Розвиток відкритої освіти у закладах вищої освіти як наукова проблема в зарубіжних і вітчизняних дослідженнях. *Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць*. Серія “Педагогічні науки”. 2025. Вип. 33(62). С. 92–111. DOI: [https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-33\(62\)-92-111](https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-33(62)-92-111) (дата звернення 25.05.2026).
3. Висоцька О. Є. Відкрита освіта як чинник випереджаючого розвитку суспільства. 2013. URL: http://virtka.fedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konfl/Vysocka.Pdf (дата звернення 27.04.2026).
4. Губіна О. Ю. Історичні етапи розвитку і становлення відкритої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 44 (97). С. 9–16. URL: https://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2015/44/44_2015.pdf (дата звернення 25.05.2026).
5. Калашник М., Хіріна Г. Відкрита освіта: історія, традиції та сучасність. Актуальні питання гуманітарних наук. 2025. Вип. 88, Т. 1. С. 330–342. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/88-1-47> (дата звернення 16.05.2026).
6. Локшина О. Відкрита освіта в європейському просторі: стратегія розбудови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 2. С. 75–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2018_2_10 (дата звернення 05.06.2026).
7. Олексюк О. Р., Олексюк В. П. Рух “Open Access” як передумова становлення відкритої освіти. *Новітні інформаційно-комунікаційні технології у навчальному процесі: актуальні проблеми*. Тернопіль, 2016. С. 100–109. URL: <http://elar.ippo.edu.te.ua:8080/bitstream/123456789/4021/1/Oleksyuk.pdf> (дата звернення 27.04.2026).
8. Олійник В. В. Відкрита післядипломна педагогічна освіта: стан та перспективи розвитку. *Післядипломна освіта в Україні*. 2017. № 1. С. 3–11. URL: <https://umo.edu.ua/zhurnal-pisljadiplomna-osvita-v-ukrajini-2/zhurnal-pisljadiplomna-osvita-v-ukrajini--12017> (дата звернення 27.04.2026).
9. Осадчук В. Розвиток відкритої освіти як феномена XXI століття. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2022. Вип. 21(1), С. 58–67. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(21\).2022.58-67](https://doi.org/10.35387/od.1(21).2022.58-67) (дата звернення 20.05.2026).
10. Прийма С. М. Тенденції розвитку систем відкритої освіти дорослих в Україні. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2015. Вип. 2 (11). С. 51–60. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/706541/1/2015_2%2811%29.pdf (дата звернення 20.05.2026).

REFERENCES

1. Bykov, V. Yu. (2012). Innovatsiyni rozvytok zasobiv i tekhnolohii system vidkrytoi osvity [Innovative development of means and technologies of open education systems]. *Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems*. Vol. 29. pp. 32–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2012_29_6 (Accessed 24 Apr. 2026). [in Ukrainian].
2. Burlaienko, O., Drach, I. (2025). Rozvytok vidkrytoi osvity u zakladykh vyshchoi osvity yak naukova problema v

zarubizhnykh i vitchyznianskykh doslidzhenniakh [The development of open education in higher education institutions as a scientific problem in foreign and domestic research]. *Bulletin of postgraduate education: collection of scientific papers. Series "Pedagogical Sciences"*. Vol. 33(62). pp. 92–111. DOI: [https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-33\(62\)-92-111](https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-33(62)-92-111) (Accessed 25 May 2026). [in Ukrainian].

3. Vysotska, O. Ye. (2013). Vidkryta osvita yak chynnyk vyperedzhaiuchoho rozvytku suspilstva [Open education as a factor of advanced development of society]. URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konfl/Vysocka.Pdf (Accessed 27 Apr. 2026). [in Ukrainian].

4. Hubina, O. Yu. (2015) Istorychni etapy rozvytku i stanovlennia vidkrytoi osvity [Historical stages of development and formation of open education]. *Pedagogy of formation of creative personality in higher and general education schools*. Vol. 44 (97). Pp. 9–16. URL: https://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2015/44/44_2015.pdf (Accessed 25 May 2026). [in Ukrainian].

5. Kalashnyk, M., Khirina, H. (2025). Vidkryta osvita: istoriia, tradytsii ta suchasnist [Open education: history, traditions and modernity]. *Current issues of the humanities*. Vol. 1 (88). pp. 330–342. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/88-1-47> (Accessed 16 May 2026). [in Ukrainian].

6. Lokshyna, O. (2018). Vidkryta osvita v yevropeiskomu prostori: stratehiia rozbudovy [Open Education in the European Space: Development Strategy]. *Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies*. No. 2. pp. 75–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2018_2_10 (Accessed 05 June 2026). [in Ukrainian].

7. Oleksiuk, O. R., Oleksiuk, V. P. Rukh “Open Access” yak peredumova stanovlennia vidkrytoi osvity [The Open Access Movement as a Prerequisite for the Formation of Open Education]. *The Latest Information and Communication Technologies in the Educational Process: Current Problems*. Ternopil. pp. 100–109. URL: <http://elar.ippo.edu.te.ua:8080/bitstream/123456789/4021/1/Oleksyuk.pdf> (Accessed 27 Apr. 2026). [in Ukrainian].

8. Oliinyk, V. V. (2017). Vidkryta pisljadiplomna pedahohichna osvita: stan ta perspektyvy rozvytku [Open postgraduate pedagogical education: status and development prospects]. *Postgraduate education in Ukraine*. No. 1. Pp. 3–11. URL: <https://umo.edu.ua/zhurnal-pisljadiplomna-osvita-v-ukrajini-2/zhurnal-pisljadiplomna-osvita-v-ukrajini--12017> (Accessed 27 May 2026). [in Ukrainian].

9. Osadchuk, V. (2022). Rozvytok vidkrytoi osvity yak fenomena KhKhI stolittia [Development of open education as a phenomenon of the 21st century]. *Adult education: theory, experience, prospects*. Vol. 21(1). pp. 58–67. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(21\).2022.58-67](https://doi.org/10.35387/od.1(21).2022.58-67) (Accessed 20 May 2026). [in Ukrainian].

10. Pryima, S. M. (2015). Tendentsii rozvytku system vidkrytoi osvity doroslykh v Ukraini [Trends in the development of open adult education systems in Ukraine]. *Adult education: theory, experience, prospects*. Vol. 2 (11). pp. 51–60. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/706541/1/2015_2%2811%29.pdf (Accessed 20 May 2026). [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 15.06.2026

Прийнято до друку: 27.07.2026

Опубліковано: 08.09.2026